

Asia: VN/12316/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kaivoslain muuttamisesta

Lausunnonantajilta toivotaan erityisesti vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Varausjärjestelmään esitetään seuraavia muutoksia:

- alueellisia rajauksia,
 - hehtaariperusteinen varausmaksu
 - varausajan lyhentäminen
 - varauspäätöksen sisällön tarkentaminen
 - varaajan velvollisuus tiedottaa varausilmoituksen jättämisestä.
- Mitä hyötyjä näet esitetyissä muutoksissa? Mitä muita muutoksia ehdotat ja miksi?

Ehdotuksessa esitetyt muutokset varausjärjestelmään ovat oikeansuuntaisia mutta eivät ole riittäviä. Jokainen varaus aiheuttaa pitkäaikaista epätietoisuutta alueen tulevaisuudesta muun muassa maanomistajille ja alueen elinkeinonharjoittajille, joka on huomioitava lain uudistuksessa ja sen toimenpiteiden tehokkuutta arvioitaessa.

Varausajan lyhentäminen kahdesta vuodesta vuoteen on hyvä muutos, tosin laissa annetaan tästä poikkeamismahdollisuus kaivosviranomaisen päätöksellä. Varausajasta poikkeamisesta ei saa tulla käytäntöä, joten poikkeamispäätöksen edellytykset on määriteltävä nyt esitettyä tiukemmin.

Kaivostoiminta ja malminetsintä pitää kieltää kokonaan kaikilla luonnonsuojelualueilla (vanhat ja uudet, valtion ja yksityiset) ja muutkin kuin luonnonsuojelulla suojellut Natura 2000 -alueet pitää säätää malminetsinnältä kielletyiksi alueiksi. Kun nämä säädetään malminetsinnältä kielletyiksi alueiksi, myöskään varausilmoituksia ei niille voi tehdä. Kaivostoimintaa ei tule sallia myöskään näiden lähialueilla, sillä mahdollisen vesistöjen ja jokien saastumisen kautta vaikutukset voivat ulottua myös suojelualueisiin.

Varausmaksun asettaminen varaajalle on perusteltu. Näin vältetään ylisuurien ja tarkoituksettomien alueiden varaaminen ja varausalueista tulee harkitumpia. Lakiehdotuksessa esitetty varausmaksun suuruus 1 €/ha on kuitenkin mitätön ja maksun määrä tulee vähintään kymmenkertaistaa halutun lopputuloksen aikaansaamiseksi. Lakiehdotuksen mukaan varausalue ei saisi sijaita kaivoslain 7 § ja 9 §:ssä tarkoitetuilla alueilla. Tämä on hyvä lisäys, jos näihin pykäliin lisätään kansallispuistot, luonnonsuojelualueet ja Natura 2000-alueet, Unescon maailmanperintökohteet, vesipuidedirektiivin mukaiset hyvän ja erinomaisen ekologisen tilan vesistöt ja vesilaissa määritellyt vesistöt: virtaavat vedet ja järvet, kaikki luokitellut 1-, 2- ja E-luokan pohjavesialueet. Pohjavesialueita on säädelty myös vesipuidedirektiivissä ym. pohjaveden pilaamiskielto. Sekä edellä mainittuihin alueisiin sisältyvien vesialueiden valuma-alueet.

2. Onko keskeisten lakien soveltamisalojen rajat selvät: kaivoslaki, ympäristönsuojelulaki, luonnonsuojelulaki? Jos ei, miten tätä sääntelykokonaisuutta voisi mielestäsi selkeyttää?

Alueet, joille lähtökohtaisesti ei voida myöntää malminetsintälupaa olisi pitänyt mainita. Esitämme, että sinne lisätään kohdassa yksi mainitut alueet.

YVA menettelyn selventäminen. YVAssa hankkeen vaikutukset arvioidaan suunnittelun yhteydessä ennen päätöksentekoa, jolloin tuleviin ratkaisuihin voidaan parhaiten vaikuttaa. Tiedonsaanti ja osallistuminen ovat menettelyn kulmakiviä, se vähentäisi epätietoisuutta ja väärää tietoa.

Nykyisen kaivoslain 7 §:ää, jossa määritellään missä malminetsintätyötä ei saa tehdä, muutetaan siten, että sinne lisätään muiden rajoitusalueiden joukkoon kansallispuistot, luonnonsuojelualueet ja Natura 2000-alueet ym. kohdassa yksi luetellut alueet. Tässä pykälässä on lueteltu muidenkin erityislakien kohteita esim. hautausmaat (kirkkolaki), puolustusvoimien alueet ja yleiset tiet (tielaki). Sama lisäys tulee tehdä nykyisen kaivoslain 9 §:ään, joka koskee malminetsinnän luvanvaraisuutta, tässä pykälässä on viitattu muihin erityislakiin, mutta ei luonnonsuojelulakiin. Viittaus luonnonsuojelulakiin on myös lisättävä.

3. Onko sinulla kokemuksia malminetsinnän aiheuttamista konkreettisista haitoista itsellesi, omaisuudellesi, harjoittamallesi elinkeinolle tai muutoin? Kerro niistä. Olisiko haitat voitu ehkäistä lupaehtoilla? Millaisilla?

Etelä-Savon asukkailla on ollut haittaa malminetsinnän konkreettisista vaikutuksista. Malminetsintäluvut ovat olleet kohtuuttoman pitkäaikaisia, jolloin alueen muun elinkeinotoiminnan kehittämismahdollisuudet ovat olleet epävarmoja, ja tämä on vaikuttanut tulevaisuuden uskoon ja investointihalukkuuteen sekä omaisuuden arvoon.

Malminetsintätoimet voivat aiheuttaa maastossa mm. uusia raskaiden koneiden ajouria, merkittäviä maankaivuja, kallioporauksia, maa-ainesten läjityksiä, pienvesien vaurioitumista ja maiseman

turmeltumista. Tästä voi aiheutua merkittävää haittaa mm. alueen virkistyskäytölle (loma-asutus, retkeily, marjastus- ja sienestys, metsästys), suojelluille lajeille, ympäristöterveydelle ja maisemakuvalle. Haittoja voitaisiin lieventää lupamääräyksillä esim. ajourien huolellisella suunnittelulla ja koneiden käytön keliolosuhteiden mukaisella ajoittamisella sekä velvoittamalla vaurioituneiden ympäristöjen pikaiseen kunnostamiseen ja ennallistamiseen.

Lakiluonnoksen mukaan malminetsintäluvan uusiminen 10 vuoden jälkeen vaatisi maanomistajien suostumuksen. Luvan uusimiseen riittäisi, että suostumuksen antaa vähintään puolet etsintäalueen kokonaispinta-alan kiinteistönomistajista. Tähänkin vaatimuksen voi saada poikkeuksen. 10 vuotta on hyvin pitkä aika, etenkin jos malminetsintälupa on esteenä alueen muun elinkeinotoiminnan kehittämiseksi. Malminetsintäluvan tulisi olla voimassa 1-2 vuotta ja uusiminen tulisi tapahtua 2 vuoden välein ja siltä tulisi tällöin edellyttää maanomistajan suostumusta

Kunnan lausunnolle koskien malminetsintälupaa pitää antaa nykyistä suurempi painoarvo lupaprosessissa.

Kunnan tulisi voida vuorovaikutteisen kuntalaisprosessin kautta halutessaan aidosti vastustaa malminetsintää alueilla, joille ei ole kunnan mukaan mahdollista toteuttaa kaivosaluetta. Tässä suhteessa kaivoslakiluonnoksessa tehdyt muutokset 46 §:ään ovat oikeansuuntaisia. Kuitenkin 46 §:n kohdan 7) sanamuotoa tulisi muuttaa poistamalla sanat painavasta syystä lauseessa: ” Alueelle, jonka osalta kunta vastustaa luvan myöntämistä kaavoituksesta johtuvasta tai muusta alueiden käyttöön liittyvästä syystä, jollei tärkeä yleinen etu edellytä luvan myöntämistä”.

4. Kaivoshankkeet ja niiden vaikutukset eivät aina rajaudu yhden kunnan alueelle. Nykyisin kaivoksen maankäyttö on voitu ratkaista myös maakuntakaavalla, mutta jatkossa edellytettäisiin kuntatason kaavaa, millä vahvistetaan kunnan päätösvaltaa asiassa. Mitä vaikutuksia näet nyt esitetyillä muutoksilla olevan kaavoitukseen? Mitä ratkaisuja näet kuntarajat ylittävien vaikutusten huomioimiseksi?

Maakuntakaavoituksen poistuminen kaavasuunnittelun mahdollisuutena aiheuttaa sen, että yhtä kuntaa laajemman alueen suunnittelu vaikeutuu. Vaikka kaivoshanke sijoittuisikin vain yhteen kuntaan, voivat kaivoksen vaikutukset esim. ympäristöön, infrastruktuuriin ja työpaikkoihin ja palveluihin kohdistua tätä laajemmalle alueelle. Kunnat voivat myös hallita laajan alueen kaavoittamista tekemällä ja hyväksymällä yhdessä yleiskaavan. Yhteiset yleiskaavat ovat varsin harvinaisia ja niiden aikaansaamisen tukeminen valtiovallan toimesta on paikallaan. Maakuntakaava on ollut esimerkiksi Pohjois-Suomessa ainoa ja sinänsä riittävä kaavataso monin paikoin. Se on yleispiirteisyydestään huolimatta mahdollistanut riittävän alueidenkäytön suunnittelun näillä alueilla. Maakuntakaava ei kuitenkaan edusta kaivoksen sijaintikunnan itsehallintoa. Kuntatason kaavan vaatimus tuo vallan ja myös vastuun lähemmäs kuntaa ja vahvistaa paikallista demokratiaa. Yksityiskohtaisemmissa kaavoissa on mahdollista tarkemmin suunnitella alueen ympäristöllisiä olosuhteita. On tärkeää, että kaavoitusta varten tehtävissä selvityksissä otetaan riittävästi ja riittävän laajalta alueelta huomioon vaikutukset. On myös varmistettava, että myös pienillä kunnilla on riittävän vahva osaaminen kaavoitukseen sekä avoimeen, läpinäkyvään ja osallistavaan suunnitteluprosessiin.

SLL Etelä-Savo kannattaa lämpimästi ehdotusta, että kaivostoiminta perustuu oikeusvaikutteisiin (osa)yleis- tai asemakaavaan. Tämä parantaa kuntien mahdollisuuksia oman alueensa suunnittelussa ja lisää paikallista vaikuttamismahdollisuutta. Kaavatyön myötä kunnalliselle päätöksenteolle muodostuu kaivosasioissa eräänlainen paikallinen veto-oikeus. Se on erittäin kannatettava suuntaus. Kuntien laatimien yleis- tai asemakaavojen sisältö-, selvitys- ja vaikutustenarviointivaatimukset ovat myös yleispiirteistä maakuntakaavaa tiukemmat. Näin kuntakaavoituksen yhteydessä voidaan asiaa tarkastella yksityiskohtaisemmin ja eri intressit huomioiden. Ylikunnallisten kysymysten ja yhteyksien (tie-, sähkölinja jne.) varmistamiseksi kaivoksia koskevat kuntakaavat tulee tehdä tiiviissä yhteistyössä maakuntakaavoituksen kanssa.

5. Kaivoksiin liittyy kaksi erillistä vakuutta, kaivosvakuus ja jätevakuus. Kaivoslaissa säädetään kaivosvakuudesta, jota esityksellä täsmennettäisiin. Kaivosvakuuden tulisi kattaa kaivosten sulkemistoimet, kuten rakennusten, rakennelmien, tiestön ja sähköverkon purkaminen, mikäli kaivostoiminnan harjoittaja on varaton. Lisäksi kaivosvakuutta esitettäisiin laajennettavaksi poikkeavien tilanteiden turvallisuustoimenpiteisiin ja maanomistajakorvauksiin. Jätevakuudesta säädetään ympäristönsuojelulaissa ja lisäksi ympäristöministeriössä kehitetään ympäristövahinkojen toissijaisia vastuujärjestelmiä. Näetkö vakuussäätelyn kattavana vai onko vielä jokin ilmeinen aukko ja mitä se koskee?

Ehdotetut vakuudet ovat määrällisesti liian pieniä eivätkä ne vastaa vaikuttavuudeltaan hallitusohjelman tavoitetta siitä, että ympäristölliset vastuut hoidetaan kaikissa tilanteissa.

Liian pieniksi mitoitettujen vakuusmaksujen ei tuotua muutosta myöskään siihen, etteivät riskit laajoista ympäristövahingoista ja kaivosten jälkihoito jäisi valtion vastuulle.

6. Esitysluonnoksessa ehdotetaan lupamääräyksiä saamelaisten perinteisille elinkeinoille aiheutuvien haittojen vähentämiseksi (51, 52 ja 54 §). Miten arvioit esitettyjen muutosten vaikutusta?

- ottaen huomioon saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan
- ottaen huomioon muut elinkeinot, kuten matkailun ja porotalouden

SLL Etelä-Savon mielestä alkuperäiskansojen oikeudet on ehdottomasti huomioitava kaivoslain uudistamisessa ja heitä kuultava asian valmistelussa.

Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

SLL Etelä-Savo on huolissaan kaivosten ympäristövaikutuksista ja pitää kaivoslain uudistusta erittäin tärkeänä ja ajankohtaisena. Kaivokset ovat vihreän siirtymän kannalta tärkeitä, sillä niistä saatavat mineraalit, kuten akkumineraalit, ovat vihreiden ratkaisujen edistämisen kannalta välttämättömiä.

Kaivokset eivät kuitenkaan sovi Saimaan kaltaisille herkille vesistöille.

Suomessa tulee kuitenkin säännellä kaivostoimintaa tiukemmin niiden ympäristövaikutusten vuoksi ja kaivosteollisuuden intressit tulee yhteensovittaa luontoarvojen kanssa. Kaivostoiminnan pitää tapahtua varovaisuusperiaatetta noudattaen ja luontoa kunnioittaen.

Ympäristökatastrofin mahdollisuus voitaisiin estää riittävän vahvalla ympäristölainsäädännöllä ja sillä, että kaivoksille tehdään ympäristövaikutusten arviointi koko niiden elinkaaren ajalle. Sulkemisen jälkeiset vastuut huomioiden kaivoksen on oltava taloudellisesti kestävä, jotta voidaan taata sen jälkitoimien asianmukainen hoito. Vakuuksien on oltava myös huomattavasti suurempia.

Hallitusohjelman mukaan kaivoslain uudistuksen tavoitteena on muun muassa huomioida kaivosten ympäristövaikutukset mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja varmistaa sääntelyllä ympäristöllisten vastuiden hoitaminen kaikissa tilanteissa. Tämä ei ole nähdäksemme toteutumassa kaivoslain uudistuksessa riittävästi. Ympäristönäkökulmat tulisi huomioida kaivosprosessin alusta alkaen.

Härkönen Heikki
Luonnonsuojeluliiton Etelä-Savon piiri ry - Toiminnanjohtaja Heikki
Härkönen